

InfoMigjorn

Butlletí digital
sobre llengua
catalana

Núm. 1.242

Divendres, 15 de gener del 2016

SUMARI

- 1 Pau Vidal: El catanyol es cura
- 2 GELA: Els joves i el català
- 3 Albert Pla Nualart: Xacres, atzagaiades i altres lliscaments semàntics
- 4 Teresa Tort: Abrigalls
- 5 Ferran Suay: Un manifest pel multilingüisme?
- 6 Deixa el rímel, agafa les vambes i puja al jeep
- 7 La torna

InfoMigjorn és un butlletí que distribueix missatges informatius relacionats amb la llengua catalana. Es publica dues vegades per setmana, dimarts i divendres. Elaborat i distribuït per la Xarxa de Mots. Edició: Isabel Casadevall.

Subscripcions: <http://migjorn.cat/alta.php>. Adreça de contacte: infomigjorn@migjorn.cat. @InfoMigjorn

1 El catanyol es cura

Pau Vidal

El catanyol es cura. Interferències castellà-català (Barcelona: Barcanova, 2012)

Com va anar la maratón?

EXEMPLE D'ÚS: «No me'n parlis. Vaig patir **lo indecible**.»

ÚS CORRECTE: «...Vaig patir **una cosa de no dir / el que no està escrit**.»

La dignitat és l'últim que es perd:

EXEMPLE D'ÚS: «L'important és **mantenir el tipus** fins al final.»

ÚS CORRECTE: «L'important és **no defallir / no afluixar** fins al final.»

2 Els joves i el català

Grup d'Estudi de Llengües Amençades (GELA)

VilaWeb, 29/12/2015

<http://www.vilaweb.cat/noticies/els-joves-i-el-catala/>

Situeu-vos en una aula universitària, però no pas de lingüística, i no cal dir de quina universitat o facultat es tracta per no ferir sensibilitats, atès que la qüestió que exposarem és força generalitzada entre els joves. Es va acabant el semestre i això vol dir que ha arribat l'hora que els alumnes exposin als altres companys els treballs que han preparat durant aquestes setmanes de curs. (Aquells que no esteu familiaritzats amb la universitat d'avui, heu de saber que una de les competències que es treballen en els graus actuals és la comunicació oral.) Doncs bé, quan les presentacions són en grup la llengua més usada és el castellà.

De vegades, els alumnes mateix expliciten que el grup farà l'exposició en castellà perquè el conjunt sigui homogeni. També és cert que en alguns casos cada alumne fa l'exposició en la llengua en què es troba més còmode. Però en

aquests darrers cursos el percentatge d'ús del castellà en les presentacions en grup és superior al 70% en algunes aules.

Podem atribuir el fenomen a la norma de convergència, de la qual hem parlat [en articles anteriors](#). Amb tot, hi ha més factors que hi incideixen, un dels quals és que els joves universitaris actuals no veuen la llengua com un problema. Tant catalanoparlants com castellanoparlants viuen el contacte lingüístic com una cosa normal. Els resulta d'allò més natural. Hem volgut fer una petita prova empírica amb una mostra de 61 alumnes, dels quals la meitat s'identifica amb el català i l'altra meitat amb el castellà. El 86,88% diu que no els molesta que el seu interlocutor se'ls adreci en una llengua que no és la seva. Majoritàriament, tenen una actitud tolerant envers la llengua d'ús dels seus companys, cosa que, sens dubte, cal fomentar.

Que els joves no vegin la llengua com un problema és en si mateix un èxit. Segurament, hi té molt a veure el model educatiu català, que es va implantar precisament per evitar la perpetuació de dues comunitats diferenciades per raó de llengua i per assegurar la cohesió social. Els joves que han passat per les nostres escoles no solament entenen el català sinó que el parlen.

Amb tot, no veure la llengua com un problema és també una eina de dos talls. 'Ai, mama!' o 'Ai, papa!', ens diuen els nostres fills quan els demanem per què s'adrecen en castellà a un receptor que els parla en aquesta llengua. I, per treure-hi importància, hi afegeixen: 'Si el sap, el català!' És curiós que, malgrat saber o endevinar que el receptor l'entendrà, el jove canvia al castellà. 'No en facis un problema!', et poden arribar a etzibar. Saben que els seus companys han fet l'escolaritat més o menys en català –tal com dèiem el mes passat en el nostre article mensual, sobretot a secundària el castellà hi és molt present– i tenen la percepció que el català té una salut de ferro. Per a ells la percepció de l'ús del català és equivalent a la percepció que tenen del Barça: guanya per definició, no consideren la possibilitat que perdi.

Ens alegra infinitament que sàpiguen parlar més d'una llengua i tant de bo aquesta actitud de no veure les llengües com un problema els mení a voler-ne aprendre més, a sentir curiositat per les altres llengües, si més no les presents al nostre territori. Però resulta que el català, ara com ara, no té el futur garantit.

Segons l'enquesta d'usos lingüístics del 2013, publicada per l'Idescat el 2014, el 31% de la població té el català com a llengua inicial i el 36,3% el té com a llengua d'ús habitual; els percentatges corresponents al castellà són 55,1% i 50,7%, respectivament, i la resta fins al 100% correspondria a unes altres llengües i a combinacions de llengües. Pel que fa a la transmissió intergeneracio-

nal –un índex clau per a avaluar la vitalitat de la llengua–, un 31,1% declara fer servir el català amb la mare i un 37,3% diu transmetre'l al fill gran. Si tenim en compte que per sota del 30% de transmissió intergeneracional es considera que una llengua és en perill d'extinció, la situació del català no és pas per a fer salts d'alegria.

Que quedi clar que en cap cas no pretenem fer de la llengua un problema. De les llengües, no se'n pot fer mai un problema perquè són riquesa i coneixement, conformen identitats, ens faciliten la comunicació, ens ajuden a veure que el món és divers, són una eina de prevenció de prejudicis, i podríem esmentar molts altres beneficis com al GELA hem recalcat tantes vegades. Amb tot, tampoc no podem amagar el cap sota l'ala. Sabem que les dinàmiques entre les llengües hegemòniques i les locals porten sovint a la substitució de la llengua local per l'hegemònica. Per això, i no perquè vulguem practicar l'imperialisme lingüístic, hem de continuar alertant d'algunes pràctiques.

3 Xacres, atzagaiades i altres lliscaments semàntics

Albert Pla Nualart

Ara, 18/12/2015

http://www.ara.cat/suplements/llegim/Xacres-atzagaiades-altres-lliscaments-semantic_0_1488451169.html

A la contra d'aquest divendres Xavier Bosch citava una sàvia frase d'Emili Teixidor: “Com més paraules tenim més humans som”. La frase em dóna peu a preguntar-me: què vol dir tenir paraules? Vol dir, ho deia Bosch, tenir-les tan endreçades que les trobem quan ens facin falta. Però també vol dir copsar plenament el que signifiquen, el que denoten i connoten. És a dir, compartir-ho amb la comunitat de parlants cultes. No les tenim si en fem ús partint del que només creiem que signifiquen, perquè llavors, lluny de servir-nos per comunicar, semblen confusió.

L'advers marc social del català fa que sovint triem per expressar-nos paraules molt nostrades sense tenir-ne una clara intuïció. Ens agrada tant com sonen que no valorem prou si volen dir el que pretenem que diguin.

En posaré dos exemples. D'un temps ençà tots aquells mals socials que eren *plagues* o *flagells*, com ara la violència masclista, han passat a ser *xacres*. Ja ho vaig dir fa quatre anys: en diem *xacres* perquè ens sona més català, però en

aquest ús hi pesa la interferència somorta de *lacra*, un mot castellà que en part vol dir *xacra* i en part *plaga*. És una interferència disfressada de genuïnitat.

L'altre exemple és més recent i té camp per córrer. És un ús estrany d'*atzagaiada* que els tensos debats polítics d'aquests dies incrementen. Una *atzagaiada* és només una acció irreflexiva. No és, per tant, res que es pugui dir sinó que es fa. I tampoc és cap mena d'atac contra ningú. És cert que, literalment, vol dir *cop d'atzagaia* (una llança curta), però el seu sentit figurat és només el que hem dit i, afegint-n'hi un altre, obrim la porta a malentesos indesitjables.

I algú em dirà: “¿I l'ús creatiu de la llengua? Tot evoluciona!” Sí, tot evoluciona i, com deia en l'últim *tast*, és feina dels poetes recrear el sentit de les paraules. Però si alguna cosa es pot demanar a un poeta, perquè sigui digne d'aquest nom, és un profund coneixement del lèxic. Si qui porta el timó és la ignorància, pot ben ser que els lliscaments semàntics serveixin per desendreçar (per no tenir) mots que alguns van viure per salvar.

4 Abrigalls

Teresa Tort

Agafada al vol, 28/12/2015

<http://blocs.mesvilaweb.cat/ttort/?p=268754>

Hem esdevingut animals adaptables al canvi. En mig segle s'han transformat molts dels hàbits quotidians de la nostra comunitat. I el capital lèxic s'ha transfigurat amb cada evolució.

No sé quants llits ha fet cadascú durant les darreres dècades. Moltíssims, segurament: llits individuals, de matrimoni, bressols, plegables, inflables... I descriure'n les característiques i els elements que hi han estat associats al llarg d'aquest període ens fa aflorar vocabulari ben divers.

El primer llit que vaig tindre era un llit de sis pams, al qual m'havia d'empinar perquè tenia les potes molt altes, amb un capçal de barrots pintat de color roig perquè no semblés tan antic. Tenia un [matalap](#) de llana, que s'havia de picar i tombar cada dia. A l'hivern, dormíem amb llençols de cotó, una manta primeta, una manta doble de llana –i una altra més, si calia– i un cobrellit amb sanefes en relleu. La casa era tan gelada que, abans d'anar a dormir, ma mare ens po-

sava la bossa de l'aigua calenta allà on anaven els peus. Gastàvem pijames apelfats i peücs. A mesura que avançava l'hivern, doncs, el llit s'anava engordint i moltes nits abans de tancar el llum ens preguntaven: “Ja teniu prou **abrigalls?**”.

Abrigalls, en plural, significa el conjunt de la roba del llit ([GDLC](#)). I sobre aquest element domèstic havien versat un bon grapat de converses familiars. Als atells dels armaris guardàvem les mantes de les reiaies. Pesaven tant i escalfaven tan poc, que només no les llançàvem perquè llançar era un verb desconegut a casa. De fet, quan ma iaia ens explicava com dormia de petita, aquells teixits agafaven una simbologia llegendària.

Durant bona part de la primera meitat del segle passat, al poble vivien com al tercer món. El catre de cada nit de la xiqueta que havia estat ma iaia era un sac ple de pellerofes. I a l'hivern li sortien penellons als dits de tant patir fred!

Per tant, la generalització dels matalaps de llana va representar un progrés fonamental en la vida dels vilatans. Tot i això, a partir dels anys 70 van començar a ser desplaçats pels d'escuma i, més tard, pels de molles. Cada vegada era més estrany veure treballar un matalaper, descosint i tornant a fer nous els matalaps amb la llana ben neta. Per tant, als estius la gent va deixar d'anar-la a rentar als safarejos del poble. I, finalment, ningú feia anar l'espolsador per picar fort el farcit d'uns jaços tan atapeïts.

Ara la roba de llit ha experimentat una altra revolució: els edredons i les fundes nòrdiques han entrat en escena. Dormir amb plomes, juntament amb les calefaccions i el canvi climàtic, ha fet perdre protagonisme als abrigalls pesants, que demanen expertesa a l'hora de recompondre'n l'ordre i la llisor cada matí.

A casa, però, encara en gastem. I conservem els coixins de llana; vestigi d'un temps que s'ha esvaït. Cada matí, has de sostovar-ne bé el contingut i es tornen esponjosos de nou. També tenim un calaix ple de sostres (fundes que contenen la llana) per recanviar-los periòdicament, ja que la llana fa esgrogueir el teixit amb què té contacte.

Viure al poble té aquestes coses boniques. Encara pots dir sostre i abrigalls, quan convé.

5 Un manifest pel multilingüisme?

Ferran Suay

La Veu del País Valencià, 22/12/2015

<http://opinions.laveupv.com/ferran-suay/blog/6328/un-manifest-pel-multilinguisme>

El document titulat “*Manifiesto por el reconocimiento y el desarrollo de la pluralidad lingüística de España*”, que podeu llegir [ací](#) en versió castellana [[ací en català](#)], és l'últim cant de sirena del supremacisme lingüístic espanyol.

En primer lloc, el manifest parteix d'una afirmació més que qüestionable (“2. *España es y siempre ha sido... un país multilingüe*”), que confon l'existència d'idiomes amb el multilingüisme. Efectivament, a la península ibèrica es parlen diversos idiomes; ara bé, Espanya mai no ha estat, ni ha volgut ser, un estat plurilingüe, o respectuós amb les llengües, tal com es pot constatar en l'article 3 de la Constitució espanyola, que consagra una superioritat essencial per al castellà, i ni tan sols esmenta pel nom les altres llengües. De fet, seria més correcte afirmar que si a l'estat espanyol encara es parlen diversos idiomes, és bàsicament perquè no han tobat la manera eficaç d'exterminar-los.

D'altra banda, el manifest té un caràcter fonamentalment ‘bonista’. Es limita a declarar una sèrie de bones intencions, sense cap plasmació concreta que permeta suposar que hi haurà algun canvi respecte a la situació actual.

Fa pocs mesos que la [Xarxa Europea per la Igualtat Lingüística \(ELEN\) va denunciar a l'ONU](#) que el supremacisme lingüístic és una pràctica sistèmica i institucionalitzada a l'estat espanyol. La majoria dels actes de discriminació són perpetrats per funcionaris, i és especialment destacable que els tribunals de justícia figuren entre les institucions en què es produeixen més abusos lingüístics. Això col·loca els parlants de llengües minoritzades (més d'un 40% de la població de l'estat) en una flagrant situació d'indefensió jurídica. Com canviarà això un manifest? Quines mesures concretes preveu per a garantir que els drets d'aquestes persones passaran a ser respectats?

En comptes d'això, el manifest afirma literalment que “*Todas las lenguas españolas atañen por igual a todo el país y a todos los ciudadanos y ciudadanas. Las lenguas distintas del castellano no son sólo un asunto de cada Comunidad Autónoma. El castellano no es sólo un asunto del Gobierno de España. Todas las lenguas españolas son asunto de todos los gobiernos. Todos los poderes públicos (legislativo, ejecutivo y judicial) deben compartir la defensa y el impulso de todas las lenguas de España*”.

Què pot derivar-se'n, d'aquesta afirmació?, que els governs autònoms hauran d'impulsar també el castellà? L'única llengua que ha gaudit de tots els drets i privilegis possibles, ha de ser tractada de la mateixa manera que les llengües que han patit prohibicions i discriminació sistemàtica des de fa més de 300 anys? És aquesta la manera de promoure una igualtat entre parlants que ens proposa el manifest?

Mentre que els drets dels castellanoparlants ja estan plenament garantits en tot el territori sota sobirania espanyola (i per tant, no cal cap protecció extra per al castellà), els dels altres idiomes, siguin o no oficials, ni tan sols no ho està als seus propis territoris. A canvi que els governs de les autonomies s'hagen d'involucrar en la promoció i defensa d'una llengua hiperpromocionada i d'aprenentatge obligatori com el castellà, què obtindrem per a les altres llengües de l'estat? Podrà un basc trucar al Ministeri d'Hisenda i ser atès en basc? Amb la mateixa facilitat amb què qualsevol persona, ara mateix, és atesa en castellà en una conselleria valenciana o un departament del govern basc?

Allò que necessitem per a progressar en el respecte dels drets dels parlants de llengües distintes del castellà no són declaracions de bones intencions. Espanya ja ha signat i ratificat la Carta Europea de les Llengües Regionals i Minoritàries, i la viola constantment, amb la connivència de les diverses instàncies institucionals. Aquest manifest no té més ni potència ni més abast que les normatives internacionals, i per tant, encara tindrà menys incidència sobre la realitat quotidiana dels parlants minoritzats.

Personalment, estic decididament a favor del multilingüisme; en part pel convenciment que el monolingüisme és una limitació que s'ha de superar, sempre que siga possible. I apreciaria una proposta de reformes concretes d'articles centrals de la Constitució (com ara l'article 3), que començara, per exemple, per esmentar les llengües pels seus noms, i establir un principi d'igualtat efectiva, en substitució de l'actual principi de supremacia del castellà, que consagra l'existència de ciutadans de primera i de segona, en funció de l'origen lingüístic.

He apostat sempre pel respecte a totes les llengües i per un compromís decidit amb la igualtat lingüística. És precisament per això que no crec que el present manifest supose cap mena d'avanç en aquesta direcció. Si alguna cosa sobra en l'àmbit dels drets lingüístics són les declaracions i els manifestos. Falten, en canvi, fets. Falta tractament igualitari als parlants de llengües distintes del castellà. Falta que se'ns tracte com es tracta als castellans, ja que paguem contribucions igualment (de fet, la majoria en paguem més), i estem subjectes als mateixos deures. És per tant inadmissible que se'ns demane de contribuir (enca-

ra més) a la promoció del ja omnipresent castellà, a canvi d'unes escorrialles, en forma de manifest de bones intencions, que no té cap mena de capacitat per a revertir la desigualtat que ens afecta.

Sobre aquest mateix tema, podeu llegir també "[Plurilingüè?](#)", de Pau Vidal (*VilaWeb*, 30/12/2015), i "[L'article 145 i la cohesió lingüística](#)", de Rudolf Ortega (*El País*, 10/01/2016). [Aquí](#) trobareu enllaçat aquest manifest en altres llengües de l'Estat.

6 Deixa el rímel, agafa les vambes i puja al jeep

El blog de l'Optimot, 21/12/2015

<http://blocs.gencat.cat/blocs/AppPHP/optimot/2015/12/21/deixa-el-rimel-agafa-les-vambes-i-puja-al-jeep/>

En general, les marques registrades s'escriuen amb majúscula i no es tradueixen: *un mòbil BlackBerry*, *un supermercat Carrefour*, *sabó Fairy*, *un cotxe Mercedes*. No obstant això, hi ha denominacions comercials que s'han generalitzat tant que s'han convertit en noms comuns, i com a tals ja els escrivim amb minúscula: *una aspirina*, *un jeep*, *la uralita*, *unes vambes*, *les xiruques*, *el niló*, *el ping-pong*, *el rímel*, *una vespa*.

Un dels indicis que aquests mots han esdevingut populars el tenim quan ja apareixen en diccionaris o reculls lèxics. Alguns s'adapten gràficament i d'altres no, d'acord amb diversos factors que cal valorar en cada cas. Per exemple: escrivim *vamba* en lloc de *Wamba*, *niló* en lloc de *Nylon* i *rímel* en lloc de *Rimmel*, però mantenim la grafia *jeep*. En altres casos, el llenguatge informal dóna lloc a formes adaptades que en contextos formals cal evitar per motius legals, i buscar una denominació alternativa aplicable a tots els productes que s'hi assemblin: *líquid correctiu* per *Tipp-ex*[®], *tapaboques* per *Buff*[®], *nota adhesiva* per *Post-it*[®] o *banyera d'hidromassatge* per *Jacuzzi*[®].

Un grau més en aquest procés d'integració lèxica és la derivació, és a dir, quan paraules d'origen comercial deriven en altres paraules. Així, del nom comú *flit* (a partir de la marca d'insecticida *Flit*), n'ha derivat el verb *flitar*, que fem servir per indicar que ruixem alguna cosa amb aquest tipus de producte.

Si bé l'ús de denominacions comercials és un recurs de formació de mots habitual i possible, també hi ha la possibilitat de fer servir mots que no provenen de marques registrades: podem dir *vermut* en lloc de *martini*, *pell sintètica* en lloc

de *skai*, *tampó* en lloc de *tampax*, *batedora* en lloc de *minipimer*, *mocador* (de paper) en lloc de *kleenex*, etc. Podeu consultar el cercador de l'[Optimot](#) per confirmar quina és la forma adequada en cada cas.

Finalment, convé tenir present que aquestes denominacions van lligades a una llengua i una cultura, cosa que a vegades en pot condicionar l'ús en altres àmbits. Pot passar, per exemple, que la denominació comercial s'hagi popularitzat només en una zona del territori, com en el cas de *Keds*, una marca de sabatilles esportives que va fer fortuna a la zona de Lleida i que actualment es fa servir en general per parlar d'aquest tipus de calçat: *uns queds*. En altres casos, la restricció pot tenir a veure amb altres llengües: a Anglaterra, els aspiradors s'anomenen *hoovers* a partir de la marca Hoover, però en català no tenim aquest referent i per tant convé traduir *hoover* per *aspiradora*.

Algunes d'aquestes marques a **RodaMots**: [clínex](#) · [flítar](#) · [keds](#) · [minipímer](#) · [ping-pong](#) · [pòstit](#) · [rímel](#) · [tàmpax](#) · [uralita](#) · [vamba](#) · [xiruca](#)

Vegeu també l'entrevista a Ramon Solsona que li fa Griselda Oliver i Alabau arran de la publicació de *Marques que marquen* (Pòrtic, 2015): "[La publicitat reflecteix els valors socials](#)" (*Núvol*, 29/12/2016).

7 La torna

- Rudolf Ortega, "[Un bumerang anomenat Lérida](#)" (*El País*, 27/12/2015)
- Carme Junyent, "[De sumes i restes](#)" (*VilaWeb*, 22/12/2015)
- [Crida d'articles per a la revista *Treballs de Sociolingüística Catalana* núm. 27 \(2017\)](#)
- Josep A. Comes, "[La penosa situació del valencià en la litúrgia](#)" (*Saó*, núm. 409, novembre de 2015)
- El Tempir, "[Decàleg dels drets lingüístics del valencià](#)" (*La Veu del País Valencià*, 08/01/2016)